

**PROFESSIONAL TA'LIMDA MA'NAVIY-MA'RIFIY
ISHLARNING MAZMUNI**

Turakulova Feruza Aminovna
Qoʻqon davlat universiteti v.b. dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta’lim oluvchilarning kasbga va mutaxassislikka ega bo’lishlarida ma’naviy-ma’rifiy ishlarning mazmun, mohiyati yoritilgan. Shuningdek, ma’naviy-ma’rifiy ishlar jarayonida media ta’limning o’rni ham aks ettirilgan.

Kalit soʻzlar: kasb, mutaxassislik, ma’naviy, ma’rifat, ta’lim, tarbiya, amaliyot

Аннотация: В данной статье освещаются содержание и сущность духовно-воспитательной работы в процессе выбора профессии и специальности студентами. Также рассматривается роль медиаобразования в этом процессе.

Ключевые слова: профессия, специальность, духовность, образование, воспитание, практика

Abstract: This article explores the content and essence of spiritual and educational work in the process of choosing a profession and specialty for students. The role of media education in this process is also examined.

Key words: profession, specialty, spirituality, education, upbringing, practice

Professional ta’limda ta’lim oluvchilar kasbga va mutaxassislikka ega bo’ladilar, lekin bu bilan cheklanib qolish O’zbekiston sharoitining mintaletida kamlik qiladi. Bizning xalqimiz ma’naviyatli-ma’rifatli xalq bo’lganligi bois zo’r kuchli kasbining ustasi bo’lishi bilan birga zo’r tarbiya ko’rgan mutaxassis bo’lishi ham kerak, bu borada ta’lim nazariyasining ta’lim va tarbiya mazmunining uyg’unligi tamoyiliga amal qilish davr talabi hamdir. Bu tamoyil kishilarga bilim va tarbiya berish jarayonidan iborat bo’lib, bunda egallangan bilim va ko’nikmalarni

hayotga qo'llay olishga o'rgatiladi, professional ta'limda ta'lim oluvchilarning ham intellektual, ham ma'naviy jihatdan uyg'unlikda rivojlanishi ta'minlanadi. Zero, O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonunining 10-moddasida o'rta professional ta'lim kollejlarda davlat buyurtmasi yoki to'lov-shartnoma asosida kasblar hamda mutaxassisliklarning murakkabligidan kelib chiqqan holda, davomiyligi ikki yilgacha bo'lgan kunduzgi, kechki va sirtqi ta'lim shakllari bo'yicha umumiy o'rta, o'rta maxsus ta'lim hamda boshlang'ich professional ta'lim negizida amalga oshirilishi, kafolatlab qo'yilgan..

Boshlang'ich professional ta'lim negizida amalga oshiriladigan o'rta professional ta'lim darajasini olish uchun o'qiyotgan kollej ta'lim oluvchilarining kasbga va mutaxassislikka ega bo'lishlari bilan birga ularni ma'naviy-ma'rifiy ruxda tarbiyalash o'ta nozik va mas'uliyatli ish ekanligiga malaka amaliyotida ishonch hosil qildik. Kuzatishlar jarayonida, kollej ta'lim oluvchilarining ma'naviy-axloqiy sifatlarining ifodasi bo'lgan ruh yoki aqllarining tez o'sishga moyilgi, taqlid, ta'sirlanish, tormozlanishdan kuchliligi, tez-tez kuchli ruhiy ta'sirlanishlari, o'zlari bilmagan holda zid hatti-harakatlarni sodir etishlari, jiddiy xatolarga ham yo'l qo'yishlari, ta'sirga beriluvchan, ongiga o'z tevarak-atrofidagi voqea va hodisalarni tez singdiruvchanliklari ularning his-tuyg'usidan mustahkam o'rin olib, ichki olamiga ruhiyatiga ta'sir ko'rsatib, kasb egallashlariga bo'lgan qiziqishlarini so'lib borishiga olib kelayotganligini guvohi bo'ldik. Juda ko'p kollej ta'lim oluvchilari o'zlari tanlagan kasblardan norozi bo'lishayotganliklari ular bilan o'tkazilayotgan suhbatlarda ayon bo'lib qolmoqda. Bu salbiy holatlarni yagona yechimi kollej ta'lim oluvchilarning pok, sog'lom bo'lgan ijtimoiy muhitni, sog'lom ruhdan oziqlanib to'g'ri yo'nalish olishini ta'minlash orqali ularni ma'naviy-ma'rifiy ruxda tarbiyalash talab etiladi. Malaka amaliyot jarayonida kollej amaliy psixologi, biriktirilgan gurux xabarlar va ko'p yillik tajribaga ega o'qituvchilari va kollej ma'naviy-tarbiyaviy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari bilan bo'lgan suhbatlarda kollej ta'lim oluvchilarning kasbga va mutaxassislikka ega bo'lishlarida ular ongiga

ma'naviy-ma'rifiy ruxni singdirish borasida quyidagilarga e'tibor qaratish zarurligi aniqlandi:

- Kollej ta'lim oluvchilarni biriktirilgan gurux raxbarlari, ish ustalari, kollej ma'muriyati va o'z ota-onalari tomonidan rag'batlantirilib, boshqarilib turilishi natijasida ularda yetishmaydigan shaxsiy muloqot, jamoada yashash va ishlash tajribasi, qiyoslab tahlil qilish malakasini oshirilishiga;
- Mahalla har bir kollej ta'lim oluvchilarning oiladagi ma'naviy-axloqiy muhitiga, farzandlar tarbiyasiga, ularning kelajakda egallayotgan kasblariga qiziqib, bu kasbni mahallaning kelajagi uchun xizmat qilishiga sezilarli ta'sir etishini onglariga singdirilishiga;
- Kollej ta'lim oluvchilarda shaxslararo munosabatlarda aks etuvchi burch, vijdon hissini anglash, o'z qadr-qimmatani e'zozlashi, sezish va fahmlashga, o'zini anglashi negizida o'zini tarbiyalash istagini tug'ilishiga.

Malakaviy amaliyot jarayonida kollej ta'lim oluvchilarning ma'naviy-ma'rifiy ruxda tarbiyalash borasida kollej psixologi bilan hamkorlikda quyidagi tavsiyalarni ishlab chiqdik:

- ularning yoshi, xohishi, intellektual, ruhiy tayyorgarligini hisobga olish;
- kollej ma'muriyati, ustoz, gurux rahbari, ish ustalar, mahalla va ota-onalar orasida hamkorlikni yo'lga qo'yish;
- tanlagan kasblarini inson va jamiyat hayotidagi o'rni va ahamiyatini tushintirishga yordam beruvchi ish tajribalar bilan tanishtirib borish;
- yurtimiz yoshlariga davlatimiz tomonidan yaratilayotgan shart-sharoitlarni, olib borilayotgan davlat siyosatlarini ular ongiga singdirib, dunyoqarashini yuksaltirish maqsadida ham ma'naviy, ham ma'rifiy mazmundagi kitoblar, bukletlar, stendlar, gazeta va jurnallarni o'qishga jalb etish;
- kollej miqyosida anjumanlar, davra suhbatlari, bahs-munozaralar, uchrashuvlar uyushtirish va boshqalar. Xulosa qilib aytganda, kollej ta'lim oluvchilarning yuqorida ko'rsatilgan usullar yordamida ma'naviy-ma'rifiy

ruhda tarbiyalash orqali kasb va mutaxassisliklarni egallash borasidagi muammolar bartaraf etilishi mumkin. Zero, kasb-hunar maktablari, kollejlari va texnikumlar ta'lim oluvchilarning o'zi tanlagan kasbga va mutaxassislikka ega bo'lishini ta'minlaydi.

Hozirgi kunda mamlakatimizdagi deyarli barcha ta'lim muassasalari kompyuterlar bilan ta'minlanmoqda. Bu texnologiya har soniyada millionlab vazifalarni bajarar ekan. Bular orasida media ta'lim uchun xizmat qiladigan dasturlar ham talaygina. Demak, undan ta'lim sohasini yanada takomillashtirish va kollej ta'lim oluvchilarning kasbga hamda mutaxassislikka ega bo'lishlarida darsdan tashqari tashkil etiladigan ma'naviy-ma'rifiy ishlarda samarali foydalanish ham davr talabidir.

Darsdan tashqari mashg'ulotlarda ommaviy axborot vositalaridan foydalanish ma'naviy-ma'rifiy ishlar va o'qitishning samaradorligi ko'p jihatdan quyidagi omillarga bog'liq:

- Yosh. Kollej yoshi, taniqli psixologlarning fikricha, shaxsiyatni rivojlantirish uchun sezgir davr: bolaning intellektual, jismoniy, axloqiy, estetik, psixo-emotsional rivojlanishi. (maktab yoshi)
- Ommaviy axborot vositalari. Kollej yoshdagi o'quvchilar orasida juda mashhur.
- Zamonaviy o'quvchi. Kollejga kirishi bilan, ko'pincha televizor va kompyuter uskunalaridan foydalanishni biladi.
- Ommaviy axborot vositalari sizga kerakli ma'lumotlarga tez kirish uchun texnik imkoniyatlar beradi.
- Kollej o'quvchilarining mavjud ma'lumotlar bilan ishlash faoliyati ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishiga, ularning o'zini o'zi amalga oshirishiga yordam beradi.
- Kompyuterning yuqori sifatli dizayni, musiqiy dizayn, rang-barang kliplar o'quv va darsdan tashqari mashg'ulotlarning ta'lim imkoniyatlarini sezilarli

darajada kengaytirishga, ijodiy g'oyalarni amalga oshirishga hissa qo'shishga va o'quvchilarning bilim qiziqishini shakllantirishga yordam beradi. Kompyuter bilan to'g'ri uyushgan holda, siz uni shaxsiy qimmatli va ijtimoiy foydali mahsulot yaratish sifatida ishlatishingiz mumkin. O'quvchilarning ko'pchiligi ekranli vositalarni afzal ko'rishadi, chunki ularga ramziy va sxemadan ko'ra vizual, yorqin, ravshanroq idrok etish osonroq. Ammo zamonaviy ta'limda multfilmlar, badiiy va hujjatli filmlarni tomosha qilish va muhokama qilishda kollej o'quvchilari o'z pozitsiyalarini bahslashish, o'zlari ko'rgan filmlar va ularning harakatlariga munosabatini shakllantirish qobiliyatiga ega bo'lishlariga qaramay, kinematografiyaga unchalik e'tibor berilmaydi.

- Ekranli ommaviy axborot vositalaridan tashqari, har kuni o'quvchi atrofini o'rab oladi va bosma, suratga olish, ovoz yozuvi bilan birga bo'ladi. Ularni o'quv jarayonida qo'llash media ta'limi, o'quvchilarni rivojlantirish va tarbiyalashning muhim elementi hisoblanadi. Shunday qilib, media-ta'lim kollej o'quvchilarini o'qitish va tarbiyalash tizimida muhim o'rin tutadi, idrok, tahlil qilish madaniyatini shakllantirish, o'quvchilar dunyoqarashini rivojlantirish, shaxsiy fazilatlarni shakllantirishga yordam beradi. Kollej o'quv jarayoniga yangi axborot texnologiyalarining kiritilishi o'quvchilarning bilim va o'yin ehtiyojlaridan foydalanish mumkin bo'lgan shaklda foydalanish imkonini beradi, bu esa o'qituvchidan o'quvchilarni media - ta'lim muammolarini hal qilish uchun zarur shart -sharoitlarni yaratishni talab qiladi. O'qituvchilar uchun media - ta'lim faoliyati uchun zarur bo'lgan kasbiy bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish ko'rsatkichlarining tasnifi. Dunyo bo'ylab tadqiqotchilar va o'qituvchilar ko'pincha o'qituvchilar o'qituvchilar uchun media – ta'lim zarurligini ta'kidlaydilar. Media savodxon o'qituvchi quyidagilarga qodir bo'ladi deb taxmin qilinadi.:

- o'quvchilarda ommaviy axborot vositalari bilan bog'liq asosli muammoli savollar berish istagini rag'batlantirish va rivojlantirish;
- o'quvchilar turli savollarga javob berish uchun mustaqil ravishda (ommaviy axborot vositalarida) ma'lumot izlashlari, o'quv dasturida olgan bilimlarini yangi sohalarga tatbiq etishlari mumkin bo'lgan holda, tadqiqot metodologiyasidan foydalanish.
- kollej o'quvchilari, talabalariga muammolarni o'rganish uchun turli xil axborot manbalaridan (ommaviy axborot vositalaridan) foydalanish va keyin umumiy xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantirishga yordam berish;
- munozaralarni tashkil qilish, bu erda talabalar boshqalarni sabrli va xushmuomalalik bilan tinglashni, o'z fikrlarini, shu jumladan ommaviy axborot vositalari matnlarini ifoda etishni o'rganadilar;
- ko'p savollarga aniq javob bo'lmaydigan ochiq munozaralarni davom ettirish;
- Boshqa tomondan, “oliy ta'lim amaliyotining holatini o'rganish, talabalar - bo'lajak media ta'limi kabi o'qituvchilar orasida kam rivojlanganligini ko'rsatadi. Bo'lajak o'qituvchilar ma'lumot bilan ishlashga tayyor emaslar. Bo'lajak o'qituvchilarning media - ta'limini shakllantirishda maqsadli pedagogik rahbarlik yo'q.

Xulosa o'rnida, media ta'lim talabalarning intellektual salohiyatini oshirish bilan bir qatorda o'quvchilarni turli mafkuraviy tajovuzlardan asrashda ham muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni 10-modda. 23.09.2020 yildagi O'RQ-637-son
2. Sobirov B.B. Talabalarda iqtisodiy tushunchalarni shakllantirishda innovatsion usullardan foydalanishning pedagogik asoslari. P.f.n.ilmiy daraja olish uchun yozilgan diss. T.2004-186 b.
3. <http://publicedu.zn.uz/archives/708#more-708>

